

ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Μια παράγραφος αναπτύσσεται με την ακόλουθη δομή:

- α. Θεματική Πρόταση ή Περίοδος (Θ.Π.) (πρόλογος της παραγράφου).
- β. Λεπτομέρειες/Σχόλια (ανάπτυξη της παραγράφου).
- γ. Κατακλείδα πρόταση (επίλογος της παραγράφου).

1. Θεματική Πρόταση ή Περίοδος

Είναι η πρόταση που εκφράζει-αποδίδει τη βασική-κατευθυντήρια ιδέα της παραγράφου, πληροφορεί δηλαδή τον αναγνώστη γι' αυτό που πρόκειται να αναπτυχθεί στην παράγραφο. Ειδικότερα, η Θ.Π.:

- ✓ φανερώνει τη σχέση της παραγράφου με τη συνολική προβληματική του θέματος,
- ✓ φανερώνει τη σχέση της παραγράφου με την ή τις προηγούμενες παραγράφους του κειμένου,
- ✓ συμπυκνώνει το νοηματικό βάρος της παραγράφου.

Η θέση της Θ.Π.: η Θ.Π. βρίσκεται *συνήθως στην αρχή* της παραγράφου. Ωστόσο, μπορεί να βρίσκεται και:

- ✓ στο *τέλος* της παραγράφου, όταν αναπτύσσουμε επαγωγικά το συλλογισμό μας,
- ✓ στη *μέση*, όταν ακολουθούμε έναν συνθετικό τρόπο σκέψης, π.χ. μπορεί να λειτουργεί ως «γέφυρα» για τη ένωση των δύο μισών μιας σύγκρισης,
- ✓ ή ακόμη και να *απουσιάζει*, οπότε εύκολα μπορούμε να την εννοήσουμε από τα συμφραζόμενα.

Βασικά ζητούμενα (αρετές): Η Θ.Π. πρέπει:

- να είναι σαφής και ακριβής ως προς τη διατύπωση και το νόημα που εμπεριέχει,
- να είναι άμεση και εύστοχη ως προς το στόχο που υπηρετεί σε σχέση με την κύρια ιδέα που διαπραγματεύεται το κείμενο (αλληλουχία), π.χ. αν πρόκειται για αιτιολόγηση ενός φαινομένου, να αποδίδει άμεσα και εύστοχα μία αιτία αυτού,
- να συνδέεται λεκτικά-μορφικά (συνοχή) με την προηγούμενη ή τις προηγούμενες παραγράφους,
- να προετοιμάζει-παραπέμπει στον τρόπο ανάπτυξης που θα ακολουθηθεί στις Λεπτομέρειες.

2. Λεπτομέρειες/Σχόλια

Οι Λεπτομέρειες/Σχόλια αποτελούν τις επιμέρους ιδέες με τις οποίες διερευνάται και αναπτύσσεται η Θεματική Πρόταση. Πρόκειται, δηλαδή, για αναλυτικές προτάσεις, οι οποίες θα αναπτύξουν με πληρότητα και θα πληροφορήσουν με επάρκεια τον αναγνώστη, σχετικά με τη Θ.Π. και το λόγο ύπαρξης της παραγράφου, δηλαδή με τη σχέση της με τον ευρύτερο προς διαπραγμάτευση θέμα

Οι προτάσεις αυτές διακρίνονται σε:

- α) *Βασικές προτάσεις* (κύρια νοήματα, βαρύνουσες πληροφορίες). Είναι οι προτάσεις οι οποίες υποστηρίζουν άμεσα την κατευθυντήρια ιδέα της παραγράφου και την καθιστούν πιο κατανοητή (την αναπτύσσουν παρουσιάζοντας τις εκφάνσεις της, την αποδεικνύουν και την ολοκληρώνουν).
- β) *Βοηθητικές προτάσεις* (δευτερεύοντα, συμπληρωματικά νοήματα και μη βαρύνουσες πληροφορίες). Είναι οι προτάσεις -κατά βάση δευτερεύουσες προτάσεις- οι οποίες:

- υποστηρίζουν άμεσα τη βασική πρόταση στην οποία ανήκουν (την αναπτύσσουν, πληροφορώντας τον αναγνώστη για κάτι νέο ή διαφορετικό για την πρόταση αυτήν ή την επεξηγούν)
- υποστηρίζουν έμμεσα την κατευθυντήρια ιδέα της παραγράφου, βοηθώντας τις βασικές προτάσεις στις οποίες ανήκουν να αποσαφηνίσουν, να προωθήσουν και να αναλύσουν πληρέστερα αυτήν.

Οι Λεπτομέρειες/Σχόλια πρέπει:

- ✓ να στηρίζουν άμεσα και εύστοχα τη Θ.Π.,
- ✓ να συνδέονται νοηματικά-λογικά μεταξύ τους (αλληλουχία νοημάτων),
- ✓ να συνδέονται λεκτικά-μορφικά μεταξύ τους (συνοχή, π.χ. με διαρθρωτικές λέξεις κ.λπ.),
- ✓ να διατάσσονται-οργανώνονται με τρόπο ώστε να συγκροτούν έναν έγκυρο και ολοκληρωμένο συλλογισμό ανάπτυξης και απόδειξης της κατευθυντήριας ιδέας (να την επεξηγούν, να την ξεδιπλώνουν, να την αποδεικνύουν με επιχειρήματα, να την στηρίζουν με τεκμήρια και να οδηγούν στο απαιτούμενο λογικό συμπέρασμα).

3. Κατακλείδα

Είναι η πρόταση η οποία επισφραγίζει την παράγραφο, συνοψίζοντας τα όσα έχουν λεχθεί σχετικά με την κατευθυντήρια ιδέα της παραγράφου και δίνοντας στην παράγραφο μια ολοκληρωμένη μορφή. Η πρόταση κατακλείδα πρέπει να θυμίζει στον αναγνώστη την κύρια ιδέα (Θ.Π.) της παραγράφου.

Οπότε ο βασικός της ρόλος είναι συγκεφαλαιωτικός-επιβεβαιωτικός (συγκεφαλαιωτική-επιβεβαιωτική κατακλείδα. Από εκεί και ύστερα, σε θέση κατακλείδας μπορεί να λειτουργήσουν:

Η πρόταση Κατακλείδα **ενδέχεται να απουσιάζει** όταν, καθώς ολοκληρώνεται η ανάπτυξη των Λεπτομερειών, επιτυγχάνεται η πλήρης και ολοκληρωμένη κατανόηση της παραγράφου, οπότε η σύνοψη καθίσταται περιττή.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Στα κείμενα 1, 2, 3 διακρίνετε τα δομικά στοιχεία κάθε παραγράφου (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα). Σε κάθε παράγραφο αυτών των κειμένων, εντοπίστε τις βασικές ιδέες, υπογραμμίζοντας τις λέξεις -κλειδιά. Στη συνέχεια, γράψτε τον πλαγιότιτλο της κάθε παραγράφου:

Κείμενο 1

Μια χαρούμενη συντροφιά από αγόρια και κορίτσια παίζουν στην ακροθαλασσιά μια όμορφη καλοκαιρινή μέρα. Ένα αγόρι, ο Παύλος, κουβαλάει μέσα σ' ένα δίχτυ μερικά όστρακα που ψάρεψε κάνοντας βουτιές και τ' απλώνει μπροστά στους φίλους του. Ένα κορίτσι, η Λήδα, μόλις τα βλέπει, αναφωνεί: «Τι όμορφα που είναι, κοιτάξτε τι ωραία σχήματα που έχουν και τι χρώματα! ρόδινα, μοβ, κίτρινα, λευκά. Θα μου δώσεις μερικά, Παύλο, να στολίσω το γραφείο μου;» Η Αλίκη διαφωνεί: «Όχι, να μαζέψουμε κι άλλα να τα πάμε στη μητέρα. Θα μας κάνει ένα υπέροχο ριζότο το βράδυ με θαλασσίνα». Ο Γιώργος πάλι έχει ένα απ' αυτά στο χέρι του και το περιεργάζεται: «Κοιτάξτε τι τέλειο σχήμα που έχει! Σαν να το σχεδίασε κάποιος με γεωμετρικά όργανα. Εγώ θα 'θελα να σπουδάσω, για να καταλάβω πώς η φύση δημιουργεί τόσο τέλειες μορφές».

Κάθε παιδί εκφράζει μια διαφορετική στάση μπροστά στα όστρακα που είναι απλωμένα πάνω στη χρυσή άμμο. Αν θέλαμε να δώσουμε ένα όνομα στις διαφορετικές αυτές απόψεις, θα λέγαμε ότι η Λήδα έχει κλίση καλλιτεχνική, θα μπορούσε να γίνει καλλιτέχνιδα. Η στάση της μπροστά στις όμορφες αχιβάδες είναι αισθητική, γιατί ενδιαφέρεται πιο πολύ για το ωραίο. Η Αλίκη, όμως, που θέλει να δει τα όστρακα να γίνονται ένα νόστιμο ριζότο, είναι φύση πρακτική, σκέφτεται μόνο τη χρησιμότητα. Ο Γιώργος πάλι, που θέλει να μελετήσει τα όστρακα για να καταλάβει πώς πήραν αυτή τη μορφή, εκφράζει μια στάση που μπορούμε να την ονομάσουμε γνωστική ή θεωρητική. Η Λήδα θα μπορούσε να γίνει ζωγράφος, η Αλίκη έμπορος, ο Γιώργος επιστήμονας, φυσιοδίφης. Σε καθέναν από τους τρεις υπερισχύει μια ικανότητα. Όλοι μας, όμως, διαθέτουμε και τις τρεις αυτές ικανότητες του πνεύματος. Όλοι μας μπορούμε να αισθανθούμε το ωραίο, να θαυμάσουμε ένα φλογερό ηλιοβασίλεμα, ένα ωραίο τοπίο, ένα γοητευτικό πρόσωπο. Και φυσικά, όλοι μπορούμε να απολαύσουμε μια όμορφη ζωγραφιά, ένα γλυπτό, δηλαδή ένα έργο τέχνης.

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα, στο Ανιχνεύοντας το Σήμερα, προετοιμάζουμε το Αύριο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001

Κείμενο 2

Είναι περίεργο πάντως ότι χάρη στην εκτίμηση που μου έδειξαν τότε όλοι σχεδόν οι παράγοντες της μουσικής μας ζωής, καθηγητές, μαέστροι, μουσικοί, ευτύχησα να δω να παίζεται το σύνολο των συνθέσεων μου από το 1946 έως το 1950. Έργα μουσικής δωματίου και έργα συμφωνικά. Τα τελευταία από την ΚΟΑ και τη Συμφωνική του Ραδιοφώνου. Τότε είχα και τις πρώτες μου παραγγελίες για χοροδράματα και μουσική για τον κινηματογράφο και ραδιοφωνικά σκετς. Έτσι, ήμουν πια υποχρεωμένος να εγκαταλείψω τις προσωπικές μου αναζητήσεις στο χώρο της σύνθεσης και να προσαρμόσω τη μουσική μου στις απαιτήσεις των παραγγελλόντων, που φυσικά κάθε άλλο παρά τα συμφωνικά μου γυμνάσματα θα ήθελαν.

Μίκης Θεοδωράκης, στο Ανιχνεύοντας το Σήμερα, προετοιμάζουμε το Αύριο, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Να βρείτε τα δομικά στοιχεία (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα) της παραγράφου που ακολουθεί:

Μια καλύβα Εσκιμώων δεν έχει καμιά απολύτως ομοιότητα με μια καλύβα Ινδιάνων. Οι τελευταίοι φτιάχνουν την καλύβα τους γύρω από ένα πλαίσιο από κοντάρια. Τα μπήγουν στο χώμα πλάγια, έτσι που να ενώνονται σ' ένα σημείο στην κορυφή, σχηματίζοντας ένα είδος πυραμίδας. Την απόσταση ανάμεσα στα κοντάρια την καλύπτουν με φλούδες ή ψάθες ή και με ακατέργαστες προβιές. Μπαίνουν στην καλύβα τους σηκώνοντας ένα πτερύγιο του εξωτερικού καλύμματος. Οι Εσκιμώοι αντίθετα φτιάχνουν ημιυπόγεια την καλύβα τους. Τη χτίζουν με πέτρες, που τις σκεπάζουν κατόπιν με βρύα. Γεμίζουν έπειτα τις ρωγμές με περισσότερα βρύα και τέλος συσσωρεύουν χιόνι στα πλάγια και πάνω. Για να μπουν στην καλύβα τους, στηρίζονται στα χέρια και στα γόνατα και σέρνονται μέσα σ' ένα μακρύ διάδρομο, που έχουν σκάψει κάτω από το χιόνι. Ούτε η ινδιάνικη καλύβα ούτε η καλύβα των Εσκιμώων φαίνεται να είναι μια κατοικία όπου θα μπορούσε να ζήσει ένας πολιτισμένος άνθρωπος.

(Από το βιβλίο του Ν. Γρηγοριάδη Η παράγραφος)